

Jože Trontelj (1939–2013)

Štiristo petdeset let klasično-humanističnega izobraževanja 1563–2013*

Spoštovane gospe, cenjeni gospodje,

lepo je doživeti tako ugleden jubilej, kot je štiristo petdeset let humanističnega izobraževanja v našem glavnem mestu. Je priložnost za spoštljiv spomin in zahvalo plejadi profesorjev, ki so izšolali in vzgojili številne rodove odličnih umov, *eruditorum in classicis*.

Ko praznujemo to častitljivo obletnico, se zavemo edinstvenih darov starega veka, ki jih je bila v vsem svetu deležna samo Evropa. Evropsko civilizacijo je zaznamovala trojna tradicija antike: judovstvo in krščanstvo, ki se na eni strani odpirata proti absolutnemu, na drugi pa skrbi za sočloveka, grška kultura, ki nam je dala podlago za racionalni, znanstveni pogled na svet in spoštovanje umetnosti, ter rimska, ki je zasnovala temelje pravno urejene družbe. Evropska kultura je po zaslugi vzajemnih učinkov teh treh prispevkov edinstvena. Od starega veka naprej je gradila na antični tradiciji. Ta kultura ni bila brezhibna niti tedaj niti skozi naslednji dve tisočletji. A kljub napakam in zlorabam, kljub številnim in uničujočim vojnim spopadom v preteklih stoletjih se nedvomno uvršča med največje dosežke človeštva.

Če vprašate sodobnega razumnika *s klasično izobrazbo*, ali je hvaležen, da jo ima, bo odgovor domala v vsakem primeru pritrdilen. Ko boste vprašali zakaj, pa bodo odgovori različni. Eni bodo hvalili privzgojen čut za tuje jezike. Neki nemški profesor lingvistike je celo objavil študijo, ki je pokaza-

* Nagovor ob proslavi *Štiristo petdeset let klasično-humanističnega izobraževanja 1563–2013* v Cankarjevem domu, 23. oktobra 2013. — Govor pokojnega akad. prof. dr. Jožeta Trontlja (1. junij 1939 – 9. december 2013) je uredništvu v objavo prijazno prepustila družina.

la, da imajo klasični izobraženci mnogo boljše znanje materinščine. Drugi so veseli dobrega razumevanja znanstvenih in strokovnih izrazov, na primer v pravu in medicini, spet drugi pa lahkote, s katero so se naučili italijanščine ali francoščine. Slišali boste tudi, da je učenje latinščine discipliniralo način razmišljanja, uredilo notranjo logiko argumentacije. Nekateri bodo z občudovanjem govorili o vrhunski umetnosti: o grških skulpturah in sijajnih dramah, o navdušujoči starogrški in antični rimski poeziji, našli boste častilce Homerja, Sofokleja, Horacija, Katula. Tudi vrhunske izvedence, ki so opisovali izjemne dosežke starogrške in rimske arhitekture in stavbarstva. In seveda take, ki jih fascinira smisel za državištvo, s katerim so Rimljani zmogli po svoje urediti *orbis terrarum* — Sredozemlje — in celo dežele onkraj, kar zgovorno dokazuje od Gibraltarja do indijskih obal in od severne Afrike do Škotske segajoči ogromni zemljevid rimskega imperija v muzeju holandskega Nijmegna. Težko si je predstavljati: orjaški imperij je zrasel iz enega samega mesta na Apeninskem polotoku.

In naleteli boste na filozofe, ki bodo nadvse spoštljivo govorili o Aristotelu in Platonu. Iz Sokratove *Apologije* vam bo kdo citiral zgleden zgled o tem, kaj tvega tisti, ki napade vladajoči sistem: καὶ τοῦτ' ἔστιν ὃ ἐμὲ αἰρεῖ, ἑάνπερ αἰρή, οὐ Μέλητος οὐδὲ Ἄνυτος. »Moje prepričanje, to je tisto, kar me bo pogubilo, če me bo pogubilo, ne obtožbe Anita in ne Meleta.« Kdo drug bo spomnil na prizor iz *Iliade*, ki se je podobno v mnogih različicah ponavljal skozi zgodovino: μάντι κακῶν, »zlobni vedež«, je vrhovni vojskovodja Agamemnon jezo napadel vidca Kalhanta, ko mu je ta razodel, da je on sam s svojim samopašnim vedenjem kriv za kugo in smrtonosne puščice, s katerimi je Grke kaznoval Apolon. Za slabo novico je obdolžen njen prinašalec, za posledice neodgovornega vedenja oblastnika je kriv njegov kritik.

Antična kultura, še posebej filozofija, zbuja občudovanje, a ima tudi za današnji čas veljavna sporočila. Filozofi, ki razmišljajo o potrebi po novi etični vzgoji za prihajajoče rodove, se ponovno obračajo k Aristotelovi *Nikomahovi etiki*. Vzgojo otrok in mladine smo v današnjih časih zanemarili. Nujno moramo spet gojiti vrline in skrbeti za oblikovanje dobrega značaja mladih ljudi. Ne smemo opustiti vzgoje za rodoljubje, ki ima v Grčiji enega največjastnejših spomenikov vseh časov. To je pretresljivi epitaf heroju Leonidi in njegovim padlim sobojevnikom ob vhodu v Termopile: Ὁ ξείν', ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε / κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι. Če uporabim Ciceronovo razlago, bi se prevod davnega distiha glasil: »O popotnik, sporoči Lakedajmoncem, da ležimo tukaj, ker smo spoštovali njihov zakon.« Posebna vrednost zgodbe o skrajnem žrtvovanju ni v tem, da bi vabila k posnemanju. Dragocena je, ker spodbuja k spoštovanju rodoljubja kot vrednote. Ta vrednota zadnja desetletja izginja pod vplivom internacionalnega socializma, ki omalovažuje narodnostno identiteto. Z druge strani pa jo izpodjedajo skrajni liberalizem, ideologija svobodnega globalnega trga kot filozofije in taktike prihodnjega razvoja.

Prav v današnji čas pa sega veličastna etična zaveza Hipokratove prisega, še danes osrednje bistvo deontoloških kodeksov zdravniškega poklica.

Evropska kultura, zgrajena na temeljih antične dediščine, je še danes, v času globalizacije, prepoznavna kot poseben del kulture tako imenovanega zahodnega sveta. Med drugim je dala podlago za ustanovitev Evropske unije, izjemno pomembne združbe, garanta miru na kontinentu, ki je bil vse od časov Rimskega imperija v skoraj stalnih spopadih in vojnah. Poleg tega je EU spodbujevalka kolikor mogoče etičnega in demokratičnega upravljanja držav. Med Evropejci srečamo največ vplivnih mislecev, ki se posvečajo prihodnosti civilizacije z vidika tradicionalne etike. Žal pa slišimo tudi vplivne predstavnike nove, tako imenovane utilitarne etike, ki utegnejo hudo poškodovati doslej nedotakljive vrednote. Ena najdragocenejših je dostojanstvo človeškega bitja, kategorija staroveškega, celo predkrščanskega izvora. Koncept človeškega dostojanstva je temelj za človekove pravice! Odpovedati se jim bi pomenilo vrnitev v barbarstvo. Upamo, da ti novi pogledi skupaj s skrajnim liberalizmom ne bodo vodili k uresničitvi črnogledih pričakovanj nekaterih mislecev, da je evropska kultura obsojena na propad, ki da se je že začel.

V tem, spoštovani, vidim današnji pomen klasične kulture antičnega sveta. Ni nam vsak trenutek pred očmi, da imajo vrednote, kot so spoštovanje vrlin, rodoljubje in človeško dostojanstvo, antične korenine. Dovoliti, da nam jih razvoj izpodreže, bi pomenilo, da se nam bo staro, a še vitalno, ne v celoti zdravo, a vseeno čudovito drevo naše civilizacije polagoma posušilo. Tega ne smemo dopustiti! Od preživetja tega drevesa so odvisna naša življenja in življenja naših otrok in vnukov.

Zato mora vsakdo opraviti svojo dolžnost. *Dokler je čas*. Kajti, kot je zapisal stari Horacij: *Omnes eodem cogimur. Omnium versatur urna: serius, ocius Sors exitura et nos in aeternum exilium impositura cumbae*. »Vse nas žene v isto smer. Vsem se bo slej ali prej obrnil vrč. Izpadel bo žreb in nas prestavil v čoln večnega izgnanstva.« Gospe in gospodje, preostanek svojega časa pa le napolnimo z razmišljanji, dejanji in ravnanji, ki bodo vredna odličnih kulturnih in moralnih sporočil prednikov, tudi tistih iz antike. *Valete!*